

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – «Організаційно-правовий механізм запобігання надзвичайним
ситуаціям та усунення їх наслідків»

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 25.06.2024р. № 23

Розробник:

завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук, доцент Лук'янихіна О.А.

Рецензенти:

1. Декан факультету технічних систем та енергоефективних технологій Сумського державного університету, кандидат технічних наук, професор Гусак О.Г.
2. Завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент Панасюк О.В.

План

1. Нормативно-правова база з безпеки життєдіяльності.
2. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні:
 - 2.1. ЄДС ЦЗ України: складові, функції, завдання, режими функціонування.
 - 2.2 ДСНС- функції, завдання.
3. Дії органів місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, керівництва ОГ щодо захисту об'єкту, персоналу, населення і територій від наслідків НС.
4. Організація навчання населення з питань цивільного захисту

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Положення про єдину державну систему цивільного захисту: затверджено постановою КМУ від 9 січня 2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
4. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ Президента України від 16.01.2013р. № 20/2013 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>
5. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту: Постанова КМ України № 733 від 27 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF>
6. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова КМУ №444 від 26 червня 2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF>
7. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text>
8. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту: Наказ МВС

- України від 11.09.2014 № 934. Офіційний сайт Національної поліції
URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html>
10. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ, Президента України; від 16.01.2013 № 20/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>;
 11. Про затвердження Плану реагування на радіаційні аварії Наказ N 87/211 від 17.05.2004 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 червня 2004 р. за № 720/9319. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0720-04>
 12. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби ЦЗ та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж Наказ МВС України від 26 квітня 2018 року № 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text>
 13. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. за № 1254/29384 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#n15>
 14. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
 15. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Наказ МВС України від 31 жовтня 2016 року № 1129 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>

Основна

1. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
2. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац.. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.

Додаткова

1. Стиценко Т.Є., Пронюк Г.В., Сердюк Н.М., Хондак І.І. Безпека життєдіяльності»: навч. Посібник. Харків: ХНУРЕ, 2018. 336 с. URL: https://os.nure.ua/wp-content/uploads/2019/05/posibnik-bgd_2018_p.1.pdf

2. Ключко А. М., Собина В. О. Формування правових основ взаємодії органів правоохорони, місцевого самоврядування та Державної служби України з надзвичайних ситуацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер.: Державне управління*. 2018. Вип. 1(8). С. 424-432. DOI: 10.5281/zenodo.1240814. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5594>
3. Лук'янихіна О.А. Діяльність ЄДС ЦЗ в мирний період і в умовах воєнного стану. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України: IX Всеукраїнська заочна науково-практична конференція* (м. Київ, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 28 квітня 2023 року). К., 2023. С.99-100.
4. Петровська С.А., Лук'янихіна О. А. Правові аспекти захисту населення України від надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. № 3, Ч. 2, 2023 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.47>

Інформаційні ресурси в інтернеті

[http:// www.dsns.gov.ua](http://www.dsns.gov.ua) – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

Текст лекції

1. Нормативно-правова база з безпеки життєдіяльності.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

ЦЗ забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про основи національної безпеки України", суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами цього Кодексу – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Положення про єдину державну систему цивільного захисту: затверджено постановою КМУ від 9 січня 2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
4. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ Президента України від 16.01.2013р. № 20/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>
5. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту: Постанова КМ України № 733 від 27 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF>
6. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова КМУ №444 від 26 червня 2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF>
7. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року URL: № 284/99. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text>
8. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту: Наказ МВС України від 11.09.2014 № 934. Офіційний сайт Національної поліції

URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html>

10. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ, Президента України; від 16.01.2013 № 20/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>;
11. Про затвердження Плану реагування на радіаційні аварії Наказ N 87/211 від 17.05.2004 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 червня 2004 р. за № 720/9319. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0720-04>
12. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби ЦЗ та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж Наказ МВС України від 26 квітня 2018 року № 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text>
13. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. за № 1254/29384 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#n15>
14. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
15. [Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану](#) : Наказ МВС України від 31 жовтня 2016 року № 1129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>

2. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні:

Рівні ЄДС ЦЗ	Органи управління ЄДС ЦЗ запобігання і реагування на НС техногенного і природного характеру				
	Координуючі	Постійні		Повсякденні	
Загально-державний	Рада Національної безпеки і оборони Державна комісія з питань ТЕБ та НС Спеціальна Урядова комісія	КМУ, ДСНС		Оперативно-чергові служби	
			Органи з НС м-в і відомств		
Регіональний	Комісії з питань ТЕБ та НС держадміністрацій	Державні адміністрації, управління (відділи) з питань НС	Органи з НС регіонал. служб м-в і відомств	Оперативно-чергові служби управлінь (відділів) з питань НС	
Місцевий			Органи з НС місц. служб м-в і відомств		
Об'єктовий	Об'єктові комісії з питань ТЕБ та НС	Структурні підрозділи об'єктів або спец. призначені особи з питань НС		Оперативно-чергові служби з НС об'єктів	
			Функціональні підсистеми ЄДС ЦЗ		

Основні принципи здійснення цивільного захисту(Стаття 7 Кодексу ЦЗ).

- 1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;
- 2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- 3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- 4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;
- 6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;
- 7) добровільності - у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;

9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

Основні завдання ДСНС (за Постановою КМУ України від 16 грудня 2015 р. № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій»):

1) реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

2) здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб;

3) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах;

4) реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності.

Єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту;

Органи управління цивільного захисту - органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчі органи рад та їх структурні підрозділи, призначені для безпосереднього керівництва діяльністю у сфері цивільного захисту відповідно до компетенції;

Основною метою функціонування єдиної державної системи цивільного захисту є забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливий період.

Єдина державна система цивільного захисту (ЄДС ЦЗ) виконує завдання, визначені у статті 8 Кодексу цивільного захисту України.

Керівництво ЄДС ЦЗ здійснює Кабінет Міністрів України.

Безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту здійснює ДСНС.

Єдина державна система цивільного захисту (ЄДС ЦЗ) складається з постійно діючих **функціональних і територіальних** підсистем та їх ланок.

Функціональні підсистеми (ЄДС ЦЗ) (далі – функціональні підсистеми) створюються у відповідних сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації.

Безпосереднє керівництво діяльністю функціональної підсистеми здійснюється керівником органу чи суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему.

Перелік центральних органів виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту

МВС	підсистема забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху (через Національну поліцію і Національну гвардію)
Міндовкілля	підсистема моніторингу навколишнього природного середовища
	підсистема запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій в зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення (через ДАЗВ)
	підсистема протипаводкових заходів (через Держводагентство)
	підсистема охорони і захисту лісів (через Держлісагентство)
	підсистема запобігання і реагування на надзвичайні ситуації у сфері рибного господарства (через Держрибагентство)
Мінекономіки	підсистема захисту сільськогосподарських рослин і тварин (через Держпродспоживслужбу)
	підсистема забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення (через Держпродспоживслужбу)
	підсистема державного матеріального резерву (через Держрезерв)
	підсистема запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків в організаціях і на об'єктах галузей промисловості
Міненерго	підсистема безпеки електроенергетичного та ядерно-промислового комплексів
	підсистема безпеки нафтогазового комплексу
	підсистема безпеки вугільно-промислового комплексу
Мінінфраструктури	підсистема запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на залізничному транспорті
	підсистема запобігання і реагування на загрозу або виникнення

	надзвичайних ситуацій на морському і річковому транспорті в акваторії торговельних портів, організації пошуково-рятувальних робіт в акваторії Чорного та Азовського морів
	підсистема запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій у дорожньому господарстві (через Укравтодор)
Мінрегіон	підсистема безпеки у сфері експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства
МОЗ	підсистема медичного захисту населення
МОН	підсистема навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності)
Міноборони	підсистема запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків у підпорядкованих організаціях, на підвідомчих об'єктах і територіях
Мінкультури	підсистема запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків на об'єктах культури та захист об'єктів культурної спадщини, планування заходів щодо евакуації матеріальних цінностей, що належать до національної культурної спадщини
Мін'юст	підсистема запобігання надзвичайним ситуаціям в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах
ДСНС	підсистема реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт

Територіальні підсистеми (ЄДСЦЗ) (далі – територіальні підсистеми) створюються в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні.

Безпосереднє керівництво діяльністю територіальної підсистеми, її ланок здійснюється посадовою особою, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку.

Органи управління та сили цивільного захисту

У складі (ЄДСЦЗ) функціонують:

- 1) постійно діючі органи управління цивільного захисту,
- 2) координаційні органи,
- 3) сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

1. Постійно діючими органами управління цивільного захисту, до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту, є:

- на державному рівні - Кабінет Міністрів України, ДСНС, а також центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, та підрозділи з питань цивільного захисту у складі їх апаратів;

- на регіональному рівні - Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС;
- на місцевому рівні - районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) рад, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, виконавчі органи селищних та сільських рад, підрозділи територіальних органів ДСНС;
- на об'єктовому рівні - керівні органи підприємств, установ та організацій, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) такими органами відповідно до законодавства.

2. Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють:

- 1) Рада національної безпеки і оборони України;
- 2) Кабінет Міністрів України.

Координаційні органи:

- на загальнодержавному рівні - Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- на регіональному рівні - комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (ТЕБ та НС) Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя;
- на місцевому рівні – комісії з питань ТЕБ та НС районів, міст, районів у містах, селищ;
- на об'єктовому рівні – комісії з питань НС підприємств, установ та організацій.

Діяльність зазначених комісій провадиться відповідно до положень про них.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної НС на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, діяльність яких провадиться відповідно до положень про такі комісії.

Для забезпечення управління у режимі **повсякденного** функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення надзвичайних ситуацій функціонують:

1) на державному рівні:

- оперативно-чергова служба державного центру управління в надзвичайних ситуаціях ДСНС;

- оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі їх утворення);
- 2) на регіональному рівні:
- оперативно-чергові служби пунктів управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;
 - оперативно-чергові служби центрів управління в надзвичайних ситуаціях територіальних органів ДСНС;
 - оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);
- 3) на місцевому рівні:
- чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад;
 - оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);
- 4) на об'єктовому рівні - чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення).

У разі виникнення НС до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та виконання функцій, передбачених на **особливий** період, використовується відповідно до статті 72 Кодексу цивільного захисту України державна система пунктів управління.

Для управління єдиною ЄДС ЦЗ використовується телекомунікаційна мережа загального користування, телекомунікаційна мережа спеціального призначення та державна система урядового зв'язку.

3.Склад сил ЄДС ЦЗ:

- оперативно-рятувальна служба цивільного захисту (функціонує в системі ДСНС);
- аварійно-рятувальні служби;
- формування цивільного захисту;
- спеціалізовані служби цивільного захисту;
- пожежно-рятувальні підрозділи (частини);
- добровільні формування цивільного захисту.

Перелік центральних органів виконавчої влади, якими утворюються спеціалізовані служби цивільного захисту

Найменування центрального органу виконавчої влади	Найменування спеціалізованої служби, яка утворюється органом
Міненерго	спеціалізована служба енергетики
Мінрегіон	інженерна спеціалізована служба та комунально-технічна спеціалізована служба
Мінекономіки	спеціалізована служба із захисту сільськогосподарських тварин і рослин
	спеціалізована служба торгівлі та харчування
	технічна спеціалізована служба
Держрезерв	спеціалізована служба матеріального забезпечення
МОЗ	медична спеціалізована служба
Мінінфраструктури	спеціалізована служба транспортного забезпечення
ДСНС разом з Адміністрацією Держспецзв'язку, Держкомтелерадіо	спеціалізована служба зв'язку та оповіщення
МВС	спеціалізована служба охорони публічного (громадського) порядку
ДСНС	протипожежна спеціалізована служба

Складові сил ЦЗ функціональних підсистем:

- спеціалізовані професійні аварійно-рятувальні служби;
- об'єктові аварійно-рятувальні служби;
- об'єктові формування цивільного захисту;
- галузеві та об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту;
- державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), що забезпечують відомчу пожежну охорону;
- добровільні формування цивільного захисту.

Складові сил ЦЗ територіальних підсистем:

- підрозділи (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;
- регіональні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій;
- об'єктові та територіальні формування цивільного захисту;
- територіальні та об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту;
- добровільні формування цивільного захисту.

Режими функціонування

Залежно від масштабу і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, в Україні або в межах конкретної її території встановлюється один із таких режимів функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

- повсякденного функціонування;
- підвищеної готовності;
- надзвичайної ситуації;

- надзвичайного стану.

Положенням про ЄДСЦЗ визначається перелік заходів, що здійснюються у відповідному режимі, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту під час функціонування зазначеної системи у відповідному режимі.

В умовах нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій ЄДСЦЗ функціонує в режимі повсякденного функціонування.

Підстави для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для ЄДСЦЗ певного режиму

	режим підвищеної готовності	режим надзвичайної ситуації
Державний рівень	загроза виникнення надзвичайної ситуації державного рівня	виникнення надзвичайної ситуації, що класифікується як ситуація державного рівня;
Регіональний рівень	загроза виникнення надзвичайної ситуації регіонального рівня	виникнення надзвичайної ситуації, що класифікується як ситуація регіонального рівня
Місцевий рівень	загроза виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня	виникнення надзвичайної ситуації, що класифікується як ситуація місцевого рівня.

Рівень надзвичайної ситуації визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 (Офіційний вісник України, 2004 р., № 12, ст. 740; 2009 р., № 24, ст. 800; 2013 р., № 41, ст. 1477).

Режим підвищеної готовності та режим надзвичайної ситуації в Україні або в межах конкретної її території вводиться:

- за рішенням Кабінету Міністрів України - на території усієї держави або її окремих регіонів;
- за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій - на території відповідного регіону;
- за рішенням райдержадміністрацій та органів місцевого самоврядування - на території відповідного району (міста).

У період дії надзвичайного стану в разі його введення єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законом України “Про правовий режим надзвичайного стану” та іншими нормативно-правовими актами.

В особливий період єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з

урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України “Про правовий режим воєнного стану”, “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, а також іншими нормативно-правовими актами.

Основними завданнями, що виконуються ЄДСЦЗ, є:

1) у режимі повсякденного функціонування:

- забезпечення спостереження, гідрометеорологічного прогнозування та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища та небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки і прилеглих до них територіях, а також на територіях, на яких існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;
- забезпечення здійснення планування заходів цивільного захисту;
- здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів;
- розроблення і виконання цільових та науково-технічних програм запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і зменшення можливих втрат;
- здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення безпеки та захисту населення і територій від таких ситуацій, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту;
- забезпечення готовності органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням;
- організація підготовки фахівців цивільного захисту, підготовка керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо цивільного захисту, навчання населення діям у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- створення і поновлення матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків;
- організація та проведення моніторингу надзвичайних ситуацій, визначення ризиків їх виникнення;
- підтримання у готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;

2) у режимі підвищеної готовності:

- здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про загрозу виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії у можливій зоні надзвичайної ситуації;
- формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації;

- посилення спостереження та контролю за гідрометеорологічною обстановкою, ситуацією на потенційно небезпечних об'єктах, території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами, території, на якій існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, а також здійснення постійного прогнозування можливості виникнення надзвичайних ситуацій та їх масштабів;
- уточнення (у разі потреби) планів реагування на надзвичайні ситуації, здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню;
- уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від можливих надзвичайних ситуацій;
- приведення у готовність наявних сил і засобів цивільного захисту, залучення у разі потреби додаткових сил і засобів;

3) у режимі надзвичайної ситуації:

- здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії в умовах такої ситуації;
- призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- визначення зони надзвичайної ситуації;
- здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;
- організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, залучення для цього необхідних сил і засобів;
- організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;
- організація та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів;
- організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків надзвичайної ситуації;
- здійснення безперервного контролю за розвитком надзвичайної ситуації та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;
- інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток надзвичайної ситуації та заходи, що здійснюються;

4) у режимі надзвичайного стану - виконання завдань відповідно до Закону України “Про правовий режим надзвичайного стану”.

Ефективність функціонування системи захисту населення і територій досягається через:

- проведення єдиної державної політики, що охоплює весь спектр проблем у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності населення;
- своєчасне запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, підвищення стійкості об'єктів економіки та інфраструктури до вражаючих впливів і наслідків надзвичайних ситуацій;

-завчасну підготовку, оперативне реагування та ефективне управління під час виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне відновлення життєдіяльності населення в їх зоні.

Комплекс підготовчих заходів є однаковим як для мирного, так і для воєнного часу.

Комплексний підхід до захисту населення і територій ґрунтується на об'єктивній необхідності проведення єдиних заходів у цій сфері, має враховувати поєднання впливу вражаючих чинників фізичного, хімічного, біологічного і морально-психологічного характеру, можливого застосування агресором сучасних засобів ураження.

Для оцінки характеру і наслідків НС, підготовки пропозицій для прийняття рішення щодо її локалізації або ліквідації, безпосереднього управління підпорядкованими силами та засобами Системи утворюються та направляються до зони НС:

- оперативна група ДСНС, до складу якої входить група управління рятувальними формуваннями ЦЗ з пересувним командним пунктом;
- оперативні групи центральних органів виконавчої влади, залучені до ліквідації НС;
- оперативні групи Міноборони, МВС, інших центральних органів виконавчої влади, які мають військові формування у зоні НС та поблизу;
- оперативна група СБУ;
- оперативні групи органів управління інших сил, залучені до ліквідації НС.

5. Навчання населення діям при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій – сукупність організаційних і навчально-методичних заходів щодо підвищення теоретичних і практичних знань для населення, набуття й закріплення практичних навичок, необхідних для збереження життя та здоров'я людей в умовах надзвичайної ситуації й під час виконання невідкладних робіт у зоні надзвичайної ситуації або в осередку ураження.

Навчання населення діям у НС здійснюється:

- за місцем роботи – працюючого населення;
- за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів;
- за місцем проживання – непрацюючого населення.

Навчання працюючого населення діям у НС є обов'язковим і здійснюється у робочий час за рахунок коштів роботодавця за програмами підготовки населення діям у НС, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Навчання учнів, студентів та дітей дошкільного віку діям у НС та правилам пожежної безпеки є обов'язковим і здійснюється під час навчально-виховного процесу.

Навчання непрацюючого населення діям у НС здійснюється шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи за місцем проживання та самостійного вивчення загальної програми навчання населення діям у НС та

інших інформаційно-довідкових матеріалів з питань цивільного захисту, правил пожежної безпеки у побуті та громадських місцях.

6. Основні повноваження поліції у випадку надзвичайних ситуацій.

Відповідно до ст. 23 Основні повноваження поліції Закону України «Про національну поліцію» поліцейський:

- «здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення та
- «сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості».

Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня :
Постанова КМ України від 14.03.2018 № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/223-2018-%D0%BF>

Перелік функцій та основних завдань органів управління і сил цивільного захисту, що залучаються до ліквідації наслідків НС державного рівня

1. Функції центральних органів виконавчої влади МВС (Національна поліція, Національна гвардія)

1. Здійснення заходів з рятування людей, забезпечення їх безпеки та охорони майна
2. Забезпечення публічної безпеки і порядку
3. Надання допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у відселенні людей з місць, небезпечних для проживання, проведенні евакуації населення
4. Охорона режимно-обмежувальних і карантинних зон навколо осередків радіоактивного, хімічного, бактеріологічного (біологічного) зараження та під час їх ліквідації
5. Участь підпорядкованих органів управління, сил і засобів (у межах їх тактико-технічних можливостей) у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на межі та поблизу до районів виникнення надзвичайних ситуацій
6. Регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за додержанням [Правил дорожнього руху](#) його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі
7. Супроводження транспортних засобів у випадках, передбачених законом
8. Здійснення адресно-довідкової роботи та участь у роботі відповідних комісій держадміністрацій з обліку втрат населення (через ДМС)
9. Залучення авіації Національної гвардії та Адміністрації Держприкордонслужби в разі виникнення авіаційної події або надзвичайної ситуації, не пов'язаної з авіаційною подією

10. Створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації

ДСНС

1. Здійснення оповіщення та інформування центральних і місцевих органів виконавчої влади про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій
2. Реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт
3. Забезпечення гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей чи призводять до завдання матеріальних збитків
4. Координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання щодо здійснення заходів з евакуації населення
5. Залучення підрозділів пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та координація їх діяльності під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій
6. Організація проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснення контролю за їх проведенням
7. Координація проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами та засобами ДСНС, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності
8. Участь у розслідуванні пожеж, причин виникнення надзвичайних ситуацій та невиконання запобіжних заходів, а також у проведенні оцінки дій органів управління і сил цивільного захисту з організації та проведення ними рятувальних та інших невідкладних робіт